

DOAMNA NEAGA *. LA 16 ANI DIN CISLĂUL BUZĂULUI PE TRONUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Eugen-Marius Constantinescu

La Princesse Neaga. À 16 ans de Cislău de Buzău sur le trône de Valachie

Résumé: Dans cet article l'auteur traite la personnalité de la Princesse Neaga, l'épouse de Mihnea II^{eme} et le mere adoptive de Radu Mihnea. Née à Cislău (dép. de Buzău) et devenue l'épouse de voïvode de Valachie, la Princesse Neaga maintiendra permanent le lieu avec terres natales, elle fait ici des donations pour églises. Afin de de sa vie, elle se retire en zone natale.

Mots clés: Princesse, Cislău, Mihnea II^{eme}, donations

În Evul Mediu, de departe cel mai important personaj ridicat din Cislău¹ Buzău a fost Doamna Neaga, soția domnitorului Mihnea al II-lea, cel care, după ultima domnie, a trecut la islamism, fiind cunoscut și sub numele de Mihnea Turcitul.

Când tatăl lui Mihnea, Alexandru Mircea (14 ian. 1568-30 apr. 1574; mai 1574-27/28 sept. 1577), moare fulgerător (otrăvit?) în 1577,

* Într-o altă formă, extinsă, acest studiu a fost publicat în serial în revista *Origini*, editată și tipărită de Fundația „Origini carpatice” Buzău.

¹ De-a lungul timpului, din Cislăul Buzăului s-au ridicat personalități de seamă ale vieții politice, sociale și culturale românești. Vlaicu clucer, tatăl Doamnei Neaga; Vlaicu vistierul, bunicul dinspre tată al Neagăi; Neaga vorniceasa, mătușa după tată a Doamnei Neaga, căsătorită cu Mitrea vornicul (ctitorul bisericii Sf. Gheorghe Vechi din București), după care i se spunea Mitroaica, străbunica familiilor Mitroiu de astăzi din Cislău; Doamna Rada, mătușă după tată a Doamnei Neaga, soția lui Vlad Vintilă voievod, ctitorul cetății și bisericii de la Vintilă Vodă (circa 1480), care era fiul natural al lui Radu cel Mare, cel ce a înființat Episcopia Buzăului; Arghira, soția lui Radu Mihnea voievod, fiul adoptiv al Doamnei Neaga, sunt doar câteva din personajele legate de Cislău care au marcat viața politică a Țării Românești în secolele XVI-XVII. Peste vremi, s-au ridicat Neagu Benescu (1820-1896), născut la Cislău, preot în satul Domnița din fostul județ Râmnicu Sărat, deputat al țaranilor pontazi/clăcași și președinte al *Comisiei Împroprietăririi* în timpul Revoluției de la 1848; Nicolae Tăutu (1919-1972), poet, prozator și dramaturg, al cărui nume îl poartă Biblioteca comunală Cislău; Ștefan Sileanu, născut la 15 noiembrie 1939 în Cislău, actor și pictor cu studii de specialitate; Nicolae Gâlmeanu, născut la 9 august 1946, la Scărișoara; Dumitru Mitroiu, născut la 28 februarie 1958 în Cislău, institutor, primar al comunei Cislău din 1992.

mama sa,² o femeie aprigă, îl suie pe copilul Mihnea pe tronul Țării Românești, iar turcii îl confirmă domn la numai 11 ani. Era, deci, născut în 1566. Mihnea al II-lea, fiul lui Alexandru Mircea voievod, era nepotul lui Mircea Ciobanul voievod (17 mart. 1545-16 nov. 1552; 11 mai 1553-28 febr. 1554; ian. 1558-21 sept. 1559), care era fiul lui Radu Călugărul voievod (sept-16 nov. 1481; 23 mart. 1482-sept. 1495, fratele lui Vlad Țepeș), străbunicul lui Mihnea, toți de pământ din Buzău.

Ajuns domn, Mihnea al II-lea (27/28 sept. 1577-iul. 1583; 16 apr. 1585-19 mai 1591) își alege, ca și tatăl său, *mare postelnic*³ pe *Stoica de la Cislău*, om de mare încredere, cel mai apropiat sfetnic, pe care îl cunoștea din pruncie. Acest Stoica sau Stoichiță era unchiul jupâniței Neaga și el i-a recomandat-o pe nepoata sa nevârstnicului domnitor pentru căsătorie.

În anul 1582 Mihnea al II-lea se căsătorește cu jupânița Neaga, fiica clucerului⁴ Vlaicu din Rumceani/Runceni Cislău și a jupânesei Anca. Prin căsătoria cu jupânița Neaga, Mihnea al II-lea devine și el o personalitate a Cislăului, și nu fără temeii. Bunicul său, Mircea Ciobanul Voievod, cel căsătorit cu Doamna Chiajna, apriga fiică a lui Petru Rareș,

² *Doamna Ecaterina*, soția lui Alexandru al II-lea Mircea, era născută Salvaressi, cu importante rude la Constantinopole și Veneția

³ *Marele postelnic, stratornic, cubicularius* – dregător de curte, membru al Sfatului domnesc; avea în grijă odaia de culcare și patul domnului; era „paznicul iatacului domnesc”, putând intra oricând la domn. Pregătea audiențele la domn, deci trebuia să cunoască limbi străine, fiind numit și „tălmaci de limbi străine”. Mijlocea între domn și dregători, primind de la aceștia bani sau *ocine*; avea drept de a-i judeca pe curteni; răspundea de protocolul curții. Chema dregătorii numiți în funcții și le înmâna caftanul, primind taxe de la aceștia. Cu timpul a devenit un fel de ministru al trebilor din afară: ținea corespondența domnului cu Poarta și cu pașalele din *serhaturi* (provinciile Imperiului Otoman). Avea subalterni postelnici și postelniceii. În Ț.R. i se mai spunea și *stratornic*. Postelnic era cel mai răspândit titlu onorific, fiind purtat de fii de boieri de mici. *Vezi și Ov. Sachelarie, N. Stoicescu, Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 371-372.

⁴ *Clucerul, marele clucer sau chelar*, membru al Sfatului domnesc, al șaselea în ierarhia feudală; aproviziona Curtea domnească cu grâu, vin și alte alimente, pentru Curte și pentru oaspeți; strângea zeciuiala cuvenită domnului din grâu. Avea subalterni cluceri de jitniță sau jitniceri care strângeau, păstrau și distribuiau cerealele după necesități, 2 cluceri de arie, 1 clucer de pivniță. Jitnicerul era slujbașul care răspundea de jitniță – hambarul cu grâne; el avea subalterni al II-lea și al III-lea jitnicer, cămărașul de jitniță, diecii de jitniță. Atribuțiile lui au fost preluate de marele clucer. Veniturile clucerului proveneau din merticul pâinii – măsură și denumire a unor dări percepute în natură și din cumpărarea grâului pentru Curte. Participa la Divanul domnesc și la judecătoria velișilor boieri. *V. și Ov. Sachelarie, N. Stoicescu, Instituții feudale...*, p. 107-108.

ctitorise în 1536 biserica și mănăstirea Cârnău, aflată la numai un ceas de urcuș din Cislău spre Vârful Măguricea, unde avea o moștenire de la strămoșii săi.⁵ Continuând tradiția strămoșească, Mihnea al II-lea și doamna sa, la 1589 refac în piatră biserica de lemn a mănăstirii Aninoasa, moștenire din moși-strămoși a Doamnei Neaga.

Prin înrudirea bunicului ei Vlad vistiernicul, tatăl Doamnei Rada, soția lui Vlad Vintilă Vodă (18 sept. 1532-10/11 iunie 1535), din neamul lui Radu Braga, cu moșii în zona Mânzălești-Lopătari, domn ridicat pe tronul Țării Românești de boierii buzoieni, despre care Nicolae Iorga spunea să erau „...puternici și ambițioși... Prin boierii de Buzău se fac și se răstoarnă domnii în anumite timpuri ale veacului de претенdenți la tron al XVI-lea...”, jupânița Neaga avea în vene un strop de sânge domnesc. Prin Vlad Vintilă voievod, ctitorul de la Vintilă Vodă (circa 1480), care era fiul natural lui Radu cel Mare (8/15 sept. 1495-apr. 1508), cel ce a înființat Episcopia Buzăului, Doamna Neaga era rudă directă cu marii domni ai Țării Românești. Botezată după bunica⁶ și străbunica⁷ dinspre

⁵ Biserica pe care Mircea Ciobanul o consolidează în 1542, o înzestreață și o pictează în 1546, când era deja căsătorit cu Doamna Chiajna. Astfel, un document datat 13 aprilie 1649, al lui Gheorma, mare ban al Craiovei, cu privire la închinarea Schitului Cămu la Mănăstirea Căldărușani, atestă căci „fost-au domnească a doamnei Mircioaiei această mănăstire făcută de ei”.

⁶ Căreia, la 20 noiembrie 1556/7065, print-un hrisev emis în București, Pătrașcu cel Bun voievod îi întărește „jupaniței Neaga din *Rumceni*, ca să-i fie un sat anume *Cislăul*, partea ei toată, pentru că îi este veche și dreaptă ocină și dedină. Și la împărțirea cu fiii ei, înaintea domniei mele, mai întâi și-au luat ea înseși acest sat, ca să stăpânească singură acel mai sus spus sat și nimeni să nu aibă amestec cu acel sat, ci ea singură să fie volnică a-l da cui va vrea. Iar apoi, a venit însăși jupanița Neaga înaintea domniei mele și cu fiul său Vlaicul clucerul, de i-a dat acest mai sus scris sat, *Cislăul* tot, cât este partea ei, înaintea domniei mele și înaintea tuturor cinstiților dregători ai domniei mele, pentru cinstea cu care a cinstit-o Vlaicul și a ținut-o și a hrănit-o prin țări străine, iar ceilalți frați ai lui Vlaicul să nu aibă nici un amestec în acel sat, pentru că ea singură a lăsat și a întocmit cu gura ei înaintea domniei mele și le-a împărțit ea singură averile ei și le-a întocmit dinaintea domniei mele”. DRH, B. Ț.R., veac XVI, vol. V, București, 1983, p. 85-86 (DRH – Documenta historiae Romaniae); DIR, B. Ț.R., veac XVI, vol. III, p. 51 (DIR - Documente privind istoria României), unde există diferențe de traducere, respectiv „partea lui Neinu toată... Și și-a luat ea singură înaintea domniei mele, la împărțirea <averii> între fiii ei, mai întâi acest sat, ca să stăpânească singură...”

⁷ Prima stăpână a Cislăului, ocină întărită, la 12 septembrie 1523/7032, la Gherghița, de Vladislav al III-lea voievod: „jupaniței Neața cu fiii săi și surorii ei, jupanița *Neaga* cu fiii săi, ca să le fie *Ci<slă>ul* pentru că le este veche și dreaptă ocină, dedină. Iar după aceea au avut pâră înaintea domniei mele cu Aldea și cu Tatul din Pârscoș cu ceata lor, pentru mai

tată, jupânița Neaga a moștenit de la înaintașii și înaintașele sale o fire aprigă, de luptătoare, care o va ajuta să răzbată în viață.

La căsătoria cu Mihnea al II-lea, jupânița Neaga avea 16 ani, era născută fie spre sfârșitul anului 1565, fie în prima jumătate a anului 1566 și era, deci, cam de aceeași vârstă cu tânărul său soț, poate *uuun* pic mai mare. Marele postelnic Stoica sau Stoichiță, care o cunoștea bine pe fiica clucerului Vlaicu, consăteanul și vărul său, scrie despre această căsătorie: „...la anul 7090/1582 *nefericita* Neaga de la Cislău se căsătorește cu Mihnea Voievod”. De ce considera el nefericită această căsătorie? Desigur, pentru că îl cunoștea de aproape pe tânărul însurățel, căci slujind și la tatăl lui, Alexandru Mircea voievod, tot ca mare postelnic, îl cam crescuse pe copilul Mihnea și știa că este nestatornic, rău din fire și cu gândul numai la mărire. La doar un an de la căsătorie, în 1583, Mihnea al II-lea este mazilit și înlocuit cu fratele vitreg al lui Mihai Viteazul, Petru Cercel (iul. 1583-6 apr. 1585), uns domn în urma intervențiilor marelui său protector, regele Henric al III-lea al Franței, pe lângă Marele Sultan de la Constantinopol. Făcând mari promisiuni, cu siguranță prin mama sa, către diverși demnitari ai Imperiului Otoman, Mihnea este reînscăunat în aprilie 1585; dar, neputând să-și onoreze promisiunile este mazilit în mai 1591, dus „în obezi” la Istanbul și, pentru a nu fi decapitat, s-a botezat în legea Islamului, luînd numele de Mehmet Bey și a fost exilat în insula Samos, unde s-a căsătorit „cu o sumedenie de neveste, avu și o sumedenie de copii turci – *turci basarabi* – din care cunoaștem numele numai a două fete. Ihume Catum și Caise Catum...”.⁸ Dar a avut și doi băieți, Ibrahim Bey și Mustafa Bey, frați cu Radu Mihnea, viitor domn al Valahiei Mari, fiul natural al lui Mihnea al II-lea Turcitul „din păcate

sus-zisa ocină. Astfel au scos Aldea cu ceata lui cartea lui *Vlad voievod cel Bătrân*, care a fost înainte de străbunicul domniei mele, *Vladislav voievod*. Iar jupanul Oprea vornic, bărbatul jupaniței Neaga și jupan Vintilă și jupan Șerban stolnici, ei au scos cartea *bunicului domniei mele, Vladislav voievod*. Astfel, domnia mea am cercetat și am judecat cu cinstiții dregători ai domniei mele, după lege și după dreptate, de am dat domnia mea lui Aldea și lui Tatul cu ceata lor lege 12 boieri, să jure că au ținut *Cislăul* de atunci, din zilele bunicului domniei mele *Vladislav voievod*. Iar ei singuri au mărturisit în fața domniei mele că nu au ținut din acea vreme până în zilele domniei mele; deci au rămas de lege. De aceea, le-am dat și domnia mea ca să le fie de ocină și de ohabă lor și fiilor lor [Neaga cu fiii săi], nepoților și strănepoților lor. Iar la dâșșii prădalica să nu fie, ci să fie celor rămași ai lor. Și de nimeni neatins, după spusa domniei mele”. DRH, B. Ț.R., veac XVI, vol. II, Buc., 1972, p. 418-421; DIR, B. Ț.R., veac XVI, vol. I, Buc., 1951, p. 177.

⁸ Gh. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, Iași, 1971, p. 98.

domnești” cu o femeie numită Vișa sau Voica. Deși fiu natural, Radu Mihnea o recunoaște și o respectă ca mamă pe Doamna Neaga.

Neagră de supărare, „văduvă” cu bărbat în viață, la numai douăzeci și șase de ani, Doamna Neaga împreună cu cele două fiice, Irina și Rucsandra, se retrage la Buda și Lapoș, unde avea curți și moșii. Avea numeroase proprietăți în mai toate satele din Valea Buzăului. Valea Nișcovului, pe Dealul Istrița și în alte zone din Țara Românească. Deși crunt lovită de gestul fostului său soț, dar puternică și ambițioasă, folosind mijloace adecvate și așteptând vremea potrivită, ridică pe tronul Țării Românești pe fiul său adoptiv, Radu Mihnea⁹, născut în 1574.

Încă înainte de a fi Doamna Țării, în 1578, la numai 13 ani, Doamna Neaga ctitoriește biserica de curte de la Buda Crăciunești, așa cum scrie pe piatra de mormânt a tatălui său, Vlaicu clucer, descoperită în 1930/1931 de trei locuitori din zonă: Constantin Petrescu și Anton Gh. Ionescu, din Cislău, și Petre Sibiescu, notar la Pătărlagele, căutători de comori, care au făcut săpături la Buda Crăciunești, în punctul *La Zidul Doamnei*. Pe urmele acestora, aflând de interesantele descoperiri, au venit la Buda Crăciunești Nicolae Iorga, pe atunci prim ministru și președinte al *Comisiunii Monumentelor Istorice*, și Virgil Drăghiceanu, arheolog la Comisie.

O altă importantă ctitorie a Doamnei Neaga datează din 1589. Atunci, în satul Cislău, pe Valea Aninoasei, exista *mănăstirea Aninoasa* cu biserică din lemn, făcută de părinții Doamnei Neaga. Cu doi ani înainte de sfârșitul celei de a doua domnii, Mihnea al II-lea și soția sa, Doamna Neaga, au reconstruit în piatră această biserică, așa cum

⁹ Radu Mihnea a fost de patru ori domn în Țara Românească: septembrie 1601-martie 1602, martie-mai 1611, septembrie 1611-august 1616, august 1620-august 1623 și de două ori în Moldova: 24 iulie 1616-9 februarie 1619 și 4 august 1623-20 ianuarie 1626. În 1615 a ctitorit *Mănăstirea Radu Vodă* din București. Era fiul adoptiv/natural al lui Mihnea al II-lea Turcitul. Este cunoscut ca un bun diplomat, cunoștea mai multe limbi străine. Deși apreciat de Poartă pentru importante servicii, a știut să-și atragă simpatia statelor creștine vecine. Iubea fastul, luxul și opulența. A nemulțumit boierii țării pentru că a promovat în dregătorii însemnate numeroși greci, pentru care „pământenii” au uneltit contra sa, un complot condus de stolnicul Bărcan, descoperit de domnitor, se soldează cu decapitarea instigatorului. Este domnul care s-a apropiat de ideea unirii Țărilor Române, considerându-se urmaș al lui Mihai Viteazul. Pentru materializarea acestei idei, în timpul ultimei domnii în Moldova, impune pe tronul Țării Românești pe fiul său, Alexandru Coconul (1623-1627). Moare în ianuarie 1626, în timp ce domnea în Moldova. Radu Mihnea a fost înmormântat la mănăstirea Radu Vodă din București, ctitoria sa. Pe piatra sa de mormânt figurează stemele Țării Românești și Moldovei.

glăsuiește *hrisovul*¹⁰ din 20 aprilie 1589/7097: „...Și cu această inimă și gânduri Io, Mihnea voievod, am dat acest *hrisov* al domniei mele Sfintei și Dumnezeieștii mănăstiri numită *Aninoasa*, hramul Sfintei Uspenii a Preacuratei Stăpânei noastre, de Dumnezeu Născătoare și pururi Fecioară Maria, deoarece *acest loc și dumnezeiască mănăstire* a fost de moștenire a doamnei domniei mele, Doamna Neaga, de la moși și strămoși și *biserica de lemn a mănăstirii* a fost făcută de părinții ei. Și domnia mea și Doamna Neaga am văzut această mănăstire veche și stricată, deci, întru aceia, domnia mea și doamna domniei mele, Doamna Neaga, cu bunăvoință *ne-am grăbit și am zidit-o și am înnoit-o și am făcut sfintei mănăstiri biserică de piatră*, cum se cuvine să fie la sfânta și dumnezeiasca mănăstire în frumusețea bunătății și am făcut ce este nevoie unei asemenea biserici: haine și odăjdii frumoase”.¹¹

La numai două săptămâni, într-un nou *hrisov* datat 4 mai 1589/7097, domnitorul reia istorisirea și întărește cele de mai înainte: „...Și am văzut și domnia mea și doamna domniei mele, Doamna Neaga, că sfânta și dumnezeiasca mănăstire numită *Aninoasa* este veche și prăpădită și stricată. Iar întru aceia, domnia mea și doamna domniei mele, Doamna Neaga, cu bună vreare ne-am străduit și *am început și am zidit și am făcut sfântei și dumnezeieștii mănăstiri biserică de piatră* cu bună înfrumusețare și am făcut ceea ce este de cuviință unei asemenea biserici: veșminte frumoase și odăjdii. Și întru aceia, ne-am străduit domnia mea și doamna domniei mele, Doamna Neaga, de *am cumpărat loc și sate*, din câte ne-a dat nouă Domnul Dumnezeu stăpânire, [am dat] să fie la sfânta și dumnezeiasca mănăstire de hrană și de întărire și fraților care viețuiesc în sfânta și dumnezeiasca mănăstire ca să-i fie sfintei și dumnezeieștii mănăstiri mai sus zise *Aninoasa*, hramul Uspenia Născătoarei de Dumnezeu, satul *Cosainul* tot, cu tot hotarul, oricât se va alege din hotar până în hotar, pentru că am cumpărat domnia mea și doamna domniei mele, Doamna Neaga, de la Radul postelnic, fiul lui Cârștian din Stănțești și de la sora lui, Frujina, cu 120.000 aspri gata. Și au vândut Radul postelnic și sora lui, Frujina, de a lor bunăvoie în divanul domniei mele și dinaintea arhimitropolitului Chir Vlădica Mihail și dinaintea episcopului și dinaintea dregătorilor domniei mele și a

¹⁰ *Hrisov* - document scris emanat din Cancelaria domnească în Țara Românească și Moldova

¹¹ **DIR**, B. Ț.Rom., veac XVI, vol. V, p. 396-399.

tuturor boierilor de la curtea domniei mele, mari și mici...”¹²

Purtând de grijă acestei mănăstiri, la 8 aprilie 1590/7098 Mihnea Turcitul adaugă la dania anterioară: „sfintei, dumnezeieștii mănăstiri numită *Aninoasa*, ca să-i fie ocină în *satul Despicașii*, partea lui Radul paharnic din *Rumceani*, toată, oricât se va alege, din sat și din câmp și din apă și de pretutindeni, de peste tot hotarul, pentru că această ocină a fost a lui Radul paharnic de moștenire. Iar Radul paharnic, el a dat această ocină zestre fiicei sale, jupanița Vișa. Dar această ocină a fost pusă zălog de Radul paharnic ... aspri. Iar jupanița Vișa, ea a plătit acea ocină din <asprii> ei ... pusă zălog, acea ocină de tatăl ei Radul paharnic. Astfel, când a plătit ... ocina, a dus oasele și trupul mamei ei, Stanca, de unde a fost <și le-a> îngropat la sfânta mănăstire mai sus zisă. A avut acea ocină...

Pentru aceasta și domnia mea am dat sfintei <mănăstiri> ca să-i fie ocină ohabă, în veci și de nimeni neclintit, <după porunca> domniei mele.

Iată și martori punem domnia mea:

Și eu, Tatomir, am scris, luna aprilie 8 zile, în anul 7098/1590.

Io, Mihnea voievod, ...”¹³.

Aninoasa era mănăstire de călugări, conform documentelor, precizare aflată în *zapisul*¹⁴ din 23 aprilie 1634/7142: „Adecă eu egumenul Vasilie de la sfânta mănăstire ce se cheamă *Aninoasa*, hram Uspenie Bogorodițe, *depreună cu tot soborul*, scris-am acesta *zapis* să fie de mare credință la mâna Dragului logofăt și a unchiu-său lu *Stroe de Cislău*, ...”¹⁵ și în *hrisovul* din 28 aprilie 1634/7142, în care se spune „...călugării de la sfânta mănăstire

¹² DIR, B. Ț.Rom., veac XVI, vol. V, p. 400-402. Această mănăstire și biserica Aninoasa au existat până la mijlocul secolului XVIII, când s-au ruinat în urma mai multor cutremure. Episcopul Metodie mută locul și construiește, la anul 1749, o biserică pe locul actual, deasupra gării Cislău, mutând aici călugării de la fosta mănăstire Aninoasa și înființând noua mănăstire Cislău, numită și mănăstirea din Valea lui Purcal(?). Biserica acestei mănăstiri, cu hramul *Nașterea Maicii Domnului* s-a ruinat în urma cutremurelor din 1802, 1831, 1838 și a fost reconstruită prin osârdia episcopului Kir Kesarie, fiind resfințită la 20 decembrie 1839. Lăcașul a mai fost reparat în 1860, 1862, 1905, iar în 1938 s-au reparat turlele și acoperișul. Deteriorată de cutremurul din 10/11 noiembrie 1940, a fost reparată și redeschisă la 6 decembrie 1941, reparată din nou după cutremurul din 4 martie 1977 și apoi după 1990. Biserica din Cislău, cu hramul *Nașterea Maicii Domnului*, datând din anul 1749, este monument istoric clasat, cod LMI 2004: Bz-II-m-B-02386.01 și clopotnița, cod LMI 2004: Bz-II-m-B-02386.02.

¹³ DIR, B. Ț.Rom., v. XVI, vol. V, p. 433-434.

¹⁴ *Zapis* – document scris emanat de la o persoană particulară.

¹⁵ DRH, B. Ț.Rom., v. XVII, vol. XXIV, București, 1974, p. 323-324.

Aninoasa, ei au ridicat pâra înaintea domniei mele..."¹⁶.

La *Buda Crăciunești* și la *Lapoș* Doamna Neaga a construit curți și case mari și frumoase, legate între ele printr-un drum de plai sau de creastă, al cărui traseu a fost parțial preluat de drumul dintre Lapoș și Tisău, Lapoș și Cislău. La Lapoș avea și o frumoasă grădină unde-i plăcea tare să se plimbe în clipe de răgaz, probabil și livadă. Tot aici a construit și o fântână cu apă rece foarte bună. A stăpânit multe moșii în Valea Buzăului și a Nișcovului, precum și în satele de pe Istrița. La Pietroasa Mică, fost Ochiu Boului, sub Gruiul Dării, există o cruce de piatră zisă „a Doamnei Neaga”, dar, după modul de realizare și după scriere, nu aparține secolului al XVII-lea, dacă nu cumva a fost modificată sau înlocuită cândva. Doamna Neaga a avut mai multe mori pe Buzău, unele chiar la Cislău, pe *Drumul morilor*, altele la Bănțești și altele mai aproape de orașul Buzău. După pierderea celor două fiice și spre sfârșitul vieții cea mai mare parte din averile sale le-a dat mânăstirilor pe care le-a ctitorit sau Episcopiei Buzăului.

Despre Doamna Neaga, mentalul colectiv din Valea Buzăului păstrează numeroase povești și legende, Una din cele mai populare este legenda despre sacrificarea celor două fiice, Irina și Rucsandra, păstrată în două variante: una este cea menționată de Basil Iorgulescu, care spune că fetele au fost înecate în fântâna din Lapoș; cealaltă spune că Doamna Neaga și cele două fete erau cât pe ce să fie prinse de turci la Grăjdana, unde fuseseră la biserica de pe Cucuiata, ctitorită de ea, și pentru ca fiicele ei să nu fie pângărite de turci, pe care-i ura de moarte după turcirea soțului său, apriga doamnă le-a obligat să se arunce în fântâna de la Grăjdana; apoi ea s-a dus la un fierar din sat, a întors potcoavele calului invers, ca să-i deruteze pe urmăritori și, în mare grabă, a ajuns la Lapoș, unde avea o curte întărită cu ziduri și apărată de mulți slujitori înarmați și nu se temea că o ceată de turci ieșiți „în pradă” din raiaua Brăilei ar putea să-i facă vreun rău. Care este adevărată din aceste legende mi-e greu să afirm. Cert este că o vreme, după dispariția Doamnei Neaga, fântâna din satul Lapoș a rămas părăsită, fiind repusă în funcțiune, după unele informații, neconfirmate, prin deceniul șase al secolului trecut.

Ca un lucru mai ciudat menționez faptul că Gh. Gane, un om, în general bine informat, nu știe cum a trăit Doamna Neaga după ce soțul său, Mihnea al II-lea, s-a turcit. Știe că s-a aflat în Polonia (?), că dăruise unei

¹⁶ DRH, B. Ț.Rom., v. XVII, vol. XXIV, București, 1974, p. 326-331.

mânăstiri din Kiev, Obitel Breskaia, o cruce cu inscripția „De Dumnezeu îngrijitoare regină a Țării Românești”¹⁷, inscripție pomenită și de Alexandru Odobescu. În schimb, nu știe că Doamna Neaga era de la Cislău, ci spune că tatăl său, clucerul Vlaicu Tătăranu (?) era din Buzău¹⁸ (?!?) de undeva din munții Buzăului, că tânăra Doamnă era dezmiardată Nag¹⁹ (?), că a avut cu Mihnea al II-lea trei băieți: Radu, Alexandru și Vlad, primii doi morți nevârstnici, ultimul mort la 22 iulie 1587, și două fete; știe că Mihnea a avut încă un fiu, Radu, „cu o femeie numită Vișa”. El spune că una din fetele Doamnei Neaga a fost măritată după un boier muntean (?) – deci nu cunoaște legenda despre înecarea celor două fiice (???). Mai știe că Doamna Neaga trăia „prin 1599-1600 dăruind o cruce mitropolitului Teofan al Moldovei, trăitor pe atunci la Muntele Athos”²⁰, după care... tăcere!

Dar Doamna Neaga a trăit din plin și a lăsat în județul Buzău urme care n-au fost șterse nici măcar după patru veacuri de la încetare viețuirii ei pe aceste meleaguri.

*

Prin ctitoriile sale, prin consistentele danii pe care le-a făcut atât bisericilor și mânăstirilor ctitorite dar și unor persoane particulare, prin ridicarea pe tronul Țării Românești a fiului său (adoptiv) Radu Mihnea²¹ prin hotărârea și demnitatea cu care a acționat în momente grele ale vieții sale, Doamna Neaga, fiica lui Vlaicu clucer și nepoata lui Vlad vistierul din Cislăul Buzăului, ajunsă la vârsta de 16 ani Doamna Țării Românești, ca soție a lui Mihnea al II-lea Turcitul, se înscrie cu demnitate în galeria prestigioaselor Doamne ale Țării Românești și Moldovei alături de:

- *Mușata*, fiica lui Bogdan I (1359-1365), întemeietorul Moldovei și mama lui Petru I Mușat (1375-1391),²² din care s-au tras Mușatinii,

¹⁷ Gh. Gane, *op.cit.*, p. 97.

¹⁸ *Ibidem*, p. 91.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 97

²¹ Vezi mai sus n. 9.

²² Deși mama sa, Mușata, era catolică prin mama sa Maria, bunica lui Petru, acesta, ca și frații săi Roman și Ștefan, a rămas ortodox, religia bunicului său Bogdan I Mușat (1359-1365) și a tatălui său, Ștefan Voievod; toți trei fiii Mușatei au domnit, Roman I Mușat (1391-1394) fiind tatăl lui Alexandru cel Bun (23 apr. 1400-1 ian. 1432); C.C. Giurescu, coord., Horia C. Matei și colab., *Istoria României în date*, București, 1971, p. 74-84, 457; Andrei Oțetea, coord., Horia C. Matei, Fl. Constantiniu, Marcel D. Popa, N.C. Nicolescu, Gh. Rădulescu, *Istoria lumii în date*, București, 1972, p. 133-135, 568-569; Gh. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, Iași, 1971, p. 12-13.

care au domnit cam 250 de ani în Țara Moldovei numită și Bogdania.

- *Doamna Chiajna*²³, mult mai celebra fiică a lui Petru Rareș, cea care, la 21 de ani, o vârstă în acele timpuri, devine soția Domnului muntean Mircea Ciobanul, după care a fost numită Mircioaia, Domn cu care a fost căsătorită 13 ani (1546-1559), pe care, în 1558, îl repune în Scaunul Țării Românești cu mijloace gândite și create de ea – prietenia cu cadânela sultanului Suleiman I Kanuni/ Soliman Magnificul (1520-1566), pe care le-a scădat în aur. Doamnă care, pentru a-l sui pe tronul țării pe fiul său, Petru cel Tânăr (21 sept. 1559-8 iun. 1568), *ia comanda oastei Țării Românești, ipostază unică* în toată istoria noastră, și, cu ajutorul Pașei de Rusciuc, câștigă lupta de la Șerpătești și-și face fiul domn; iar atunci când acesta este alungat de pe tron de boierii munteni scăpați de ascuțișul sabiei tatălui său Mircea Ciobanul și pribegiți în Transilvania, Doamna Chiajna se duce la Stambul și, prin aceleași cadâne, dar mai ales cheltuind 210.000 de galbeni, din care 170.000 peșcheșuri și cadouri, îl repune pe tron pe nevârstnicul său fiu și conduce țara autoritar timp de șapte ani, cât a domnit, cu numele, acest Petru cel Tânăr (până în 1568). Doamna care, după mazilirea tânărului Petru, exilată la Alep, în Siria de nord, prin iscusite intrigi și-a introdus frumoasa fiică Dobra în haremul nepotului lui Suleiman I, Murat III, sultan între 1574-1595, și, astfel, și-a asigurat un acces facil în haremul Imperiului otoman, folosind prietenia cu sultana-mamă Validè pentru a face și desface domnii în Moldova și Țara Românească. Doamna care, după o viață plină de acțiune, de aventură și de pasiune, la 63 de ani (1525-1588) se stinge în sărăcie la Stambul, departe de țara pe care a iubit-o cu ardoare și pe care a slujit-o prin toate mijloacele ce i-au stat la îndemână. Doamna cu ochi pătrunzători, așa cum apare în portretele pictate în naosul și pronaosul bisericii mănăstirii Snagov.

- *Doamna Elina/ Elena* a lui Matei Basarab (7 sept. 1632-9 apr. 1654), fiica lui Radu Năsturel Herescu și sora lui Udriște Năsturel, mare cărturar al secolului al XVII-lea, Doamna care a inițiat înființarea a patru tipografii – în mănăstirea Govora, la Câmpulung, la mănăstirea Dealu și la Târgoviște; la Govora s-a tipărit, în traducere din slavonă, **Pravila Mică** (1640), prima culegere de legi în limba română, numită și **Pravila Bisericească**; la Târgoviște s-a tipărit **Îndreptarea legii** (1652), **Marea Pravilă** sau **Pravila lui Matei Basarab**, culegere de legi și norme morale. Doamna Elina a tradus, împreună cu fratele său Udriște Năsturel, **Urmarea lui Hristos**, tipărită la 15 aprilie 1647 la Câmpulung, a cărei

²³ Născută în Polonia, în 1525.

prefață o scrie, și **Penticostarul slavon**, tipărit în 1649.

- *Doamna Ecaterina*, născută Salvaressi, soția lui Alexandru al II-lea Mircea, tatăl viitorului soț al Doamnei Neaga, și mama lui Mihnea al doilea Turcitul, pe care l-a făcut domn la numai 11 ani.

Doamna Neaga a fost una din femeile de prestigiu din Țara Românească în secolele XVI-XVII, care a lăsat, cu precădere în zona Buzăului, urme greu de șters în vreme.

*

În 1890 când și-a făcut documentarea pentru valorosul **Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al Județului Buzău**, premiat în martie 1891 de Societatea Geografică Română a Academiei Române, tipărit în 1892 în 2.000 de exemplare, la Stabilimentul Grafic I.V. Socecă din București, cu cheltuiala Majestății Sale Regele Carol I (10/22 mai 1866-27 sept./10 oct. 1914), Basil Iorgulescu, profesor și director la Gimnaziul din Buzău, face un inventar al palatelor, moșiilor, locurilor pe care le-a călcat și faptelor Doamnei Neaga, așa cum se păstrau atunci în mentalul colectiv din județul Buzău. El consemnează: „Doamna Neaga, fiică a lui Mitrea vornicul [??], unul din fruntașii boierilor acestui județ, devenită soția lui Mihnea, fiul lui Alexandru Vodă și nepotul lui Mircea Ciobanul, fiul lui Radu Călugăru, toți din Buzău. Mihnea domni în țară în două rânduri între 1577-1583 și între 1585-1590 [1591]; însă din cauza cruzimilor și a împilărilor, pierzându-și tronul, se duse la Constantinople unde se turci de bună voie, sub numele de Mehmet Beg”.

În continuare consemnează: „a. Cetatea Doamnei Neaga, numită și «La zidul Doamnei», ruine în cătunul Buda, comuna Cislău, pe o frumoasă poiană între munții Gălma și Scărișoara, înconjurată de izvoarele Valea Zidului și Valea Dogarilor. Aici se văd ruinele unui mare palat fortificat, iar la poartă un colosal stejar bine conservat, având periferia de 5 metri. Tradiția adaugă că sub ruinele acestui palat ar fi bolți, în care sunt și acum ascunse averile Doamnei.

b. Palatul Cheia, comuna Tisău. Loc izolat la 7 km pe apa Tisăului în sus. Aici, în mijlocul munților de piatră, se văd ruinele unui palat pe care tradiția îl atribuie Doamnei Neaga. Poziția e din cele mai inaccesibile, neavând decât un singur loc de comunicare, apa Tisăului; dar și mica deschizătură pe unde el se scurgea, pe sub poarta palatului, era închisă cu porți de fier, fiind atât spațiu lăsat cât permitea scurgerea apei. Acum poarta nu se mai cunoaște, stâncile care-i formau închiderea s-au mai depărtat puțin, dărâmându-se în timpul viiturii apei.

c. Palatul și biserica de la Cucuiata, comuna Grăjdana.

d. Biserica Domnei Neaga din comuna Lapoș, ruine care abia se mai cunosc.

e. Puțul Doamnei Neaga, în satul Lapoș, lângă ruinele bisericii, în livada de pruni a lui Temistocle, unde, după tradiție, s-au aruncat fetele ei (unii spun două, alții trei) ca să nu cadă în mâna turcilor, care venise a le robi. Colacul puțului se conservă bine, iar inscripțiunile după dânsul au devenit aproape ilizibile, ceea ce a făcut pe d-l Odobescu să zică: «e săpat cu slove pe care, zău, nici cei mai cărturari din ziua de azi nu le mai pot ghici» (**Pseudo-kinegetikos, scrieri literare și istorice**, vol. III, p. 176). Puțul e foarte adânc, la gură au crescut câțiva soci. Se spune că în fundul lui ar fi aruncate avuții.

f. Poiana Doamnei Neaga, loc izolat și de o rară frumusețe în cătunul Lapoș, unde era un palat și grădina ei de preumblare. De aici pleca alee până la cetatea din Cislău și cetatea din Tisău, pe dealul Mestecenii, pe a cărui culme pare a fi încă urme de șosea. *Tradiția spune că aici au prins-o turcii și au omorât-o (?)*.

g. drumul Doamnei Neaga, în comuna Rușavățu, începe din muntele Băidea, de la schitul Cârnu, fondat de moșii ei – Doamna Chiajna și Mircea Ciobanul, și se înfundă în Pănătău. E o lucrare de artă, fiind mai tot săpat în stânci.

h. Mănăstirea Cislău, pe care a zidit-o pentru prima oară, mutând aici pe călugării de la schitul Aninoasa, ce era în ruine (?) [Nu corespunde documentar].

i. Biserica Sfinții Îngeri din orașul Buzău, unde, în capul pantahusei, se vede trecută Doamna Neaga cu 100 taleri. Pantahusa se conservă în biblioteca decedatului C. Don.

j. În fine, drumul Doamnei Neaga din comuna Gura Sărății, care începe din malul râului Teleajen (?), trece prin Sărata, merge până la comuna Gura Nișcovului de unde se bifurcă, continuând o ramură pe malul râului Nișcov prin comuna Grăjdana și Tisău, iar alta trece râul Buzău și merge prin comuna Mărăcineni până în comuna Scurtești. Acest drum e indicat prin mari cruci de piatră, mai toate din anii 1583 și 1584.

Din lucrurile rămase de la Doamna Neaga, d-l Odobescu amintește și o cruce ferecată pe care a dăruit-o mănăstirii Bretschii din Chiev în anul 1600. Se găsește zugrăvită între ctitori la Episcopia din Buzău și la

mânăstirea Bradu. Anul când a murit nu se știe”²⁴.

După 120 de ani de la consemnarea lui Basil Iorgulescu, din lucrările Doamnei Neaga se mai pot vedea: **a.** conturul unei biserițe de plan triconc din satul Buda Crăciunești, pe locul numit *La Zidul Doamnei Neaga*, aflat la nord de sat, dar acum aici nu se mai vede niciun semn de ruină de la altă construcție, nici uriașul stejar menționat, nici cimitirul care exista încă în 1931. În 1931, pe acest loc sau în apropiere, Virgil Drăghicescu, arheolog la Comisiunea Monumentelor Istorice, condusă de Nicolae Iorga, din însărcinarea acestuia, face săpături arheologice²⁵, urmărind să stabilească condițiile unor descoperiri făcute în anul 1930 de niște țărani; aceasta a fost biserica de curte a Doamnei Neaga, fiica clucerului Vlaicu din Runceni, stăpâna de la Buda, Cislău și Lapoș, monument istoric clasat, înscris în LMI 2004 sub codul Bz-I-s-B-02207. Între altele, atunci au fost cercetate și câteva morminte, unul considerat al Doamnei Neaga, din care au fost recuperate podoabe, accesorii vestimentare, obiecte de uz personal etc. Astăzi, bijuteriile Doamnei Neaga sunt expuse în sala Tezaur a Muzeului Național de Istorie a României din București. **b.** fântâna din satul Lapoș, repusă în funcțiune prin deceniul șase al secolului trecut. **c.** un fragment de zid din altarul bisericii de pe Cucuiata din satul Grăjdana, comuna Tisău. Acum câțiva ani era încă în picioare jumătatea dinspre nord a altarului până la nivelul brâului torsadat de deasupra ferestrelor. **d.** pomelnicul/pantahusa bisericii Sfinții Îngeri din Buzău.

*

În legătură cu încetarea din viață a Doamnei Neaga au existat numeroase opinii, dar niciunul din autori nu au luat în considerație, în mod temeinic, sursele documentare. Chiar Basil Iorgulescu, în general un autor bine informat, spune că nu știe anul când a murit²⁶.

Sursele documentare ne spun că la *12 septembrie 7123/1614*, Doamna Neaga își scria, în parte, testamentul: „Prea cinstita Doamna Neaga, la vreme de prestavleniia mea, văzându că viața mea de pre această lume se petrece, *fîind eu cu suflet*, tocmitu-mi-am și am lăsat cu limba mea cum, după moartea mea, eu am dat și am lăsat toate moșiile mele... și am dat *Cislăul* la mânăstire și morile de la Buzău [de pe apa

²⁴ Basil Iorgulescu, **Dicționar geografic, statistic, economic și istoric**, București, 1892, p. 156-157.

²⁵ Virgiliu Drăghiceanu, **Săpăturile de la Buda-Crăciunești, Lapoș și Tisău, jud. Buzău**, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, București, 1931, p. 159-176.

²⁶ Basil Iorgulescu, **Dicționar...**, p. 157.

Buzăului] ale mele, le-am dat sfintei mânăstiri. Și am dat la sfânta mânăstire 50 de oi și am dat la *mânăstirea călugărițelor* doi cai și două vaci. Aciasta am tocmit și am lăsat”²⁷.

Așa cum am arătat mai sus, Aninoasa era mânăstire de călugări, dar care era mânăstirea de călugărițe, nu aflăm.

La 20 septembrie 1615/7124, Doamna Neaga face o altă danie: „Din mila lui Dumnezeu, Doamna Neaga a răposatului Mihnea voevod, *scris-am acest al meu zapis*, cum să se știe pentru o parte de ocină ce-au avut Stroe, nepotu-mieu, feciorul jupănesii Neacșii... Iar apoi, eu am miluit pre jupăneasa Neacșa și pre Mogoș logofăt²⁸ cu ceastă părțică de ocină,... iar ei să pomenească pre nepotu-mieu Stroe”²⁹.

Cu ceritudine, la 20 septembrie 1615 Doamna Neaga trăia.

Din documentul de mai sus aflăm că, între timp, Mihnea al II-lea răposase prin străinătăți.

La 14 mai 1618/7126, altă danie a Doamnei Neaga către mânăstirea sa Aninoasa, este consemnată astfel: „Alexandru Iliăș voievod” întărește „sfintei, dumnezeieștii mânăstiri numită *Aninoasa*, unde este hramul Uspeniei și *fraților cari trăiesc în acest locaș*, ca să fie sfintei mânăstiri niște vie în dealul Tohanilor, însă 12 pogoane de vie și cu 4 ogoare ogoarele mai sus spuse *a lăsat și miluit însăși doamna Neaga* sfânta mânăstire mai sus spusă cu aceste vie și cu aceste ogoare, pentru sufletul ei și al părinților ei, ca să fie ... sfintei mânăstiri”³⁰.

S-ar putea ca la această dată, Doamna Neaga să nu mai fi fost în viață.

²⁷ DIR, B. Ț.Rom., veac XVII, vol. II, p. 203-206.

²⁸ *Logofăt, marele logofăt, cancellarius* sau *supremus cancellarius* – mare dregător, membru al Sfatului domnesc; în Moldova era primul boier după domn, în Țara Românească era după ban și vornic. Era șeful Cancelariei domnești, avea în grijă redactarea hotărârilor luate de Domn și de Sfatul domnesc, păstra pecetea Statului – marele sigiliu domnesc, cu care întărea actele internaționale sau hrisoavele solemne; pe documentele emanate din cancelaria domnească – hrisoavele simple, se aplica pecetea mijlocie, iar pe cărțile de judecată sau pe scrisorile domnești se aplica pecetea mică; pecetea era dovada autenticității documentului. În sec. XVI și XVII, de obicei, logofătul era și ispravnicul documentului, însărcinat cu executarea lui. Avea doi subalterni: al doilea și al treilea logofăt și mai mulți slujbași ai cancelariei: dieci și grămățici, care cunoșteau câte o limbă: greacă, slavă, turcă, germană, italiană etc. În sec. XV ocupa deja locul trei în ierarhia Sfatului domnesc. Marele logofăt avea competențe speciale în procesele de stăpânire de pământ și la hotărnicii. Aplica și încasa amenzi; vezi și O. Sachelarie, N. Stoicescu, *Instituții feudale...*, p. 277-279.

²⁹ DIR, B. Ț.Rom., veac XVII, vol. II, București, 1951, p. 227.

³⁰ DIR, B. Ț.Rom., veac XVII, vol. II, București, 1951, p. 230-231.

În orice caz, înainte de aprilie 1622 Doamna Neaga nu mai trăia, așa cum rezultă din *hrisovul* fiului său vitreg Radu Mihnea, din 24 aprilie 1622/7130, prin care Domnitorul întărește „sfintei și dumnezeieștii mânăstiri numită *Aninoasa*, unde este hramul Preasfintei stăpânei noastre de Dumnezeu născătoare și pururea Fecioară Maria și cinstita ei uspenie și tuturor călugărilor și fraților care viețuesc în acest locaș, ca să fie sfintei mânăstiri niște mori de la Bănțești din apa Buzăului, pentru că aceste mori au fost ale răposatei mamei domniei mele, Doamna Neaga. Astfel când a fost la moartea domniei ei, răposata mama domniei mele, Doamna Neaga singură a dat și a dăruit aceste mori mai sus zise la sfânta și dumnezeiasca mânăstire *Aninoasa*, ca să fie sfintei mânăstiri de întărire și de ajutor și călugărilor care locuesc de hrană, iar domniei ei veșnică pomenire”³¹.

Așa dar, Doamna Neaga s-a pristăvit, după o expresie a vremii, posibil între 20 septembrie 1615 și 14 mai 1618, dar mai sigur între 14 mai 1618 și 24 aprilie 1622. Cum morile de la Bănțești nu apar în actele scrise din porunca Doamnei Neaga până la 14 mai 1618/7126, trebuie să acceptăm că moartea sa a intervenit cândva după această dată și înainte de 24 aprilie 1622/7130.

Și nu a fost ucisă de turci, așa cum au scris unii autori, ci a murit de moarte bună, foarte probabil în patul ei de la curtea din Buda Crăciunești, căci a fost înmormântată în biserica de curte din acel loc, unde Virgil Drăghiceanu i-a găsit osemintele și bijuteriile, în 1931³². Biserica de curte din Buda Crăciunești a fost construită de Doamna Neaga în anul 1578, așa cum scrie pe piatra de mormânt a tatălui său, Vlaicu clucer, descoperită în 1931 de cei trei căutători de comori amintiți mai sus. Virgil Drăghiceanu a cercetat și câteva morminte, unul considerat al Doamnei Neaga, din care au fost recuperate podoabe, accesorii vestimentare, obiecte de uz personal etc. care astăzi sunt expuse în sala Tezaur a Muzeului Național de Istorie a României, București.

³¹ DIR, B. Ţ.Rom., veac XVII, vol. III, București, 1951, p. 439.

³² Virgiliu Drăghiceanu, *Săpăturile de la Buda-Crăciunești, Lapoș și Tisău, jud. Buzău*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, București, 1931, p. 159 – 176.